

Pillanatsfelvételek a kéttannyelvűségről

Mód. Igen, ez a szó még „elmegy”... „Der Ton macht die Musik” – mondja a német, vagyis „nemcsak a tartalom a fontos, hanem a mód is, ahogyan tálaljuk azt”. Ebben a dologban tehát különböznek, különbözhetnek egymástól az emberek. A „mód” arcél, karakter, humánus és szín, olyasmi, ami érdekesebbé teszi a világot... Módszer. A módszert, sok más „szer”-hez hasonlóan (mosószer, gyógyszer stb.) már többen használják, s bár lehet egyedi, mégis általánosan ismert, terjeszthető, megvásárolható, s így módon uniformizál, tehát gyanús. Ha azt halljuk: „Ezt az anyagot ezzel a módszerrel kell megtanítani”, féljünk. Ha a tanárnak „módszerei” vannak, retteghetnek tőle a diákok... Módszertan. Rosszmájúan, s némi szubjektív túlzással azt mondhatnánk, hogy ez a felsorolás negatív felsőfoka (mint az elcsépeelt viccben a rendőr és postás után a vasutas). Vagyis: rendszerbe foglalt gyűjteménye azoknak a dolgoknak, amelyeket valaki, valamikor, valahol és valakikkel (remélhetőleg) kipróbált, és amelyekről azt reméli, hogy más, máskor, máshol és másokkal is használni fog. Tévesen, tudománynak is nevezik. Ha létezik módszertan, számomra csak Németh László-i értelemben bír tartalommal, aki azonban kísérletnek, játéknak nevezte, s bemutatásakor mindig Csilláról, a Medve utcáról, Vásárhelyről beszélt, nem feledve, hogy a tanításnak még az elmélete is gyakorlat. Különösen igaz ez egy olyan kísérleti stádiumban leledző műfajra, mint a kéttannyelvűség.

Ha a következőkben tehát elvek és pontokba szedett általános fejtegetés helyett gondolat- és emlékfoszlányok formájában, pillanatképszerűen kívánok a kéttannyelvűségről, annak módszertanáról, hozzá való kötődésemről írni, kérem bocsássák meg ezt nekem.

Gondolatfoszlányok

Nyelvvizsga-mámorban élünk. Szülők, diákok és tanárok egyaránt. Nyelvtudás = kommunikálni tudás. A nyelvvizsga-matematika szerint $A + B = C$, ami tovább egyenlő teljes vagy részleges felvételi mentességgel, pontkedvezményel. A felvételin a nyelvtudás 1-től 6 pontig terjedő skálán méretek. A kéttannyelvű érettségi felsőfokú nyelvvizsgányit ér. Tehát a nyelvtanítás *hasznos*. Ez nem kérdés.

Hasznosság és haszontalanság

Egy másik matematika szerint azonban: ember (s itt mindegy, hogy Ádámnak hívják vagy engelsi majomembernek) = nyelv. Nyelv = teremtés, gondolkodás és kommunikáció. Vagyis a legnagyobb varázslat, a humánus maga. S itt kérdések is felmerülnek. (Pl.: Van-e Hamupipőke vagy nincs? Ha van, hol van? Maugli és Kaspar hogyan gondolkodtak? Mi történik, amikor valaki kimondja a boldogító „igen”-t? Mi az a tabu? Megváltoztatják-e a világot a Merseburger Zaubersprüche? Miért igaz, hogy „Ahány nyelvet tudsz, fiam, annyi ember vagy!”) Ezekre a kérdésekre csak a kéttannyelvű osztályban merjük keresni a választ. S ha a kéttannyelvűségnek még nincs is kiforrott módszertana, *filozófiája* van! Mégpedig létfilozófiája. Mert ez egyfajta létélmény – még diákként, az iskolapadban meg tapasztalva is. S hogy *hasznos-e* mindezt már ezen a szinten megbeszélni? Nekik – s szerencsére ezt maguk a diákok mondják – ez nem kérdés.

No és a szaktárgyak? A földrajz, a fizika és a történelem?

Tantárgya válogatja. S ez már próza. Hosszú elemzéseket kértek tőlünk, melyik tárgy, miért, illetve miért nem tanítható jól idegen nyelven. S mi kifejtettük: Azt kellene tanítani, amire nagyobb a társadalmi igény (jogi, közgazdaságtani alapozó kurzusok). Olyan tár-

gyakat, amelyeknél létezik ún. „kommunikációs szakadék”, vagyis amelyeknek nyelvezete a köznyelvéhez közelít, ahol beszélgetni, vitázni is lehet (történelem, globális környezeti ismeretek). Olyanokat, amelyeknek a magyar tudományos nyelvezete azok robbanásszerű fejlődése miatt csak kullog az eredeti mögött (számítástechnika), s így a tanítás már gimnáziumi szinten is egyfajta tudás-import lehetne.

De a gyakorlat itt is elsöpri az elméletet, s a még mindig merev tantárgyszemléletből fakadó gátló tényezők mellett itt is érvényesül a régi magyar „Ki kit tud...”, értsd: ...a dinamikusan cserélődő minisztériumi székeken ülők közül elérni, külföldről egyénileg vendégtanárnak meghívni, a szponzorok és alapítványok közül az ügyre ráhangolni stb.

Vagyis azt a tárgyat tanítjuk, amelyikre találatik ember. Ha szerencsénk van, jól. S még ekkor is igaz, hogy – s legyen bár az a leglelkesebb fajtából – mire a vendégtanár beleszokik a magyar viszonyokba (iskolarendszer, tananyag, tanárkép, osztályozás, valamint a lakással, fizetéssel, be- és kijelentkezéssel kapcsolatos procedúrák), addigra többnyire el is megy. Úgyhogy már nagyon várjuk az első idegennyelv-reál szakos, magyar diplomásokat. Mert a kéttannyelvűség gondolata, azaz, hogy idegen nyelveket már egyetemista korukban felsőfokon használó szakembereket képezzünk, igenis nemes és életképes.

Ami egy szakmai elemzésből szükségképpen kimaradna...

A hivatalos cél mellett, a rendszernek számos rejtett előnye is van. Olyanok is, amelyeket nem szokás, sőt lehet, hogy eretnokség hangoztatni. Például az erős előszelekció, a magas óraszám, az a tény, hogy az iskolának specialitása révén az ilyen tagozat a régió túlra is rangot, tehetséges gyerekeket, külföldi kapcsolatokat és pénzt szerez. Hogy a különleges törődést a gyerekek is érzik, és másság-tudatuk abban nyilvánul meg, hogy „húznak”, s a még-jobbhoz mérik magukat! Hogy épp a magas óraszám révén több lehetőség van a beszélgetésre, nevelésre, és a nem szigorúan a tananyaghoz kapcsolódó dolgok megbeszélésére. Hogy, végre, nemcsak a nyelvet, hanem a mögötte álló kultúrát is részletesen tanítjuk. Hogy a külföldi tanárok révén falaink között Európát, *Közép-Európát* vendégül láthatjuk. Hogy vendégtanáraink módszerei illetve képzettsége révén egy más értékrendbe és tudományfelfogásba is belekóstolhatunk. Hogy tartós testvériskolai (és ennek kapcsán emberi) kapcsolataink révén Európában mi magunk is előretolt bástyákat emelhetünk...

Bástya...? Vissza a földre tehát!

Nos, beszéljünk a gondokról is! Láttuk, nincs mindig mindenre tanár. Nincs továbbá tankönyv, rendes érettségi szabályozás és a végzős kéttannyelvű diákoknak méltó továbbtanulási esély. Továbbá máig sincs a kéttannyelvűeknek az idegen nyelvből tanulmányi versenye. Vagyis felvételi kedvezménye, mentessége sem. Helyzetük tehát több szempontból hátrányos.

Hiányzó tankönyvek.

Ha van időnk, s lelkesek vagyunk, *Németh Lászlóval* vigasztaljuk magunkat: kísérletezünk, s azt tanítjuk, amit magunk sem tudunk (vagy előző este tanultunk meg). S tény, hogy az efféle tanításnak is megvan a maga frissessége. Az ember azonban nem mindig friss, s nincs mindig kedve, s ideje sem, hogy másnapra tankönyvet írjon. Ezért tanításunk, ha akarjuk, ha nem, így néha eklektikus. Persze mindenkinek kialakul kedvenc házikönyvtára, s öt év után egyre jobban látjuk, mit és miből érdemes tanítani. Tisztelettel nézek fel egyik kedves kolléginámra, aki most született kisbabája mellett minden egyes órájára új, kézzel írott (s nem egyoldalas!) német nyelvű jegyzetet készít történelemből, amit aztán hajnalonként fénymásol, s minden gyereknek kioszt. De ugye, ez csak átmenetileg van így?

Az érettségi szabályozásról.

Több kép jut eszembe az ember fölött cikázó villámoktól a több ember által megült, szegény paciig. De legjobb a bábás: Láttak már olyan gyerekszületést, ahol három bába

segédkezett? Persze egyszerre csak egy. S úgy, hogy mindegyik mást hozott, mást vitt, másképp állt neki, s a bábák jövele-menetele között napok teltek el? Még szerencse, hogy a születés olyasvalami, ami, ha elindult, megállítani nem lehet. Úgyhogy a gyerek megvan, meglesz. Csak persze nem mindegy, hogy közben hogyan torzul szegény... Azaz: jó lenne, ha ezentúl nem áprilisban tudnánk meg a májusi érettségi követelményeit; ha bábáink meggondolnák, tényleg nem kell-e az országnak angolul illetve németül tudó orvostanhallgató (a jelenlegi szabályozás ugyanis kizárja, hogy egy kéttannyelvű érettségit tevő diák pl. orvosnak jelentkezessen); illetve hogy miért nem létezik kéttannyelvű OKTV és sok, a jelenleginél *sokkal* több felvételi pontkedvezmény és mentesség (jogi, közgazdaságtudományi, bölcsész karok!) számukra. Elvégre, ezek a diákok felsőfokon beszélnek egy nyelvet, majdnem főiskolai szinten ismernek egy kultúrát, s elsajátítják legalább két tárgy, vagyis *szakma* alapvető idegennyelvű szókincsét...

De hagyjuk végre őket magukat is szóhoz jutni...

Emlékfoszlányok

A gondolat, hogy mindössze öt éves tanári „fennállásom” (mondjuk a katedrán) után emlékiratokba kezdjek, engem magam is mosolyra készített. Pedig az alább közölteknel sokkal többet őrzök máris – egyelőre fejben – azokból a pillanatokból, amelyek miatt már érdemes volt tanárnak állni. S persze, a kritikákból is.

Napos oldal

Mónika (kétszer két órás, német nyelvű, fóliákkal, könyvekkel, eredeti archív – (Hitler, Eichmann) – és saját hangfelvételekkel – (egy miskolci zsidó bácsi) – és lírával (Pilinszky) – is illusztrált, fantasztikus előadása után a második világháború alatti magyar-német kapcsolatokról, amit társai végül spontán megtapsoltak): „Elnézést kérek, tanár úr, hogy csak ennyi lett, de megígérem, hogy a nyáron majd rendesen kidolgozom...”

István: Tanár úr, szeretnék négy napra elkéredzkedni, mert a papám cége megy Bajországba és engem kértek meg, hogy tolmácsoljak nekik...”

Péter (szünetben külön emiatt megkeres): „Most tessék már akkor megmondani, hogy melyik a magasabb! Az ulmi vagy a kölni dóm? Merthogy fogadtunk...”

Josef Kappelhoff (a volt lektor, december 6-án az iskola aulájában, nagy zsákkal a kezében, piros kabátban, tört magyarsággal, miközben az egész iskola éneklte a „Hull a pelyhes...”-t): „Ném halom, hángosaban!!!”

Többen (az országismereti pályázatról): „Az nagy baj, ha ez most csak gépelve van?” (ti. nem számítógéppel szerkesztve)

Többen a tavaly felvettek közül: „Tetszik tudni, amit a német szakon tanulunk, az nekünk egyelőre sokszor csak ismétlés. Így jobban tudok most a másik szakomra koncentrálni, ami jól jön nekem.”

Többen: „Tanár úr! Megjelent Macó (Takács Péter) és Levente (Nagy Levente) cikke a FAZ-ban (Frankfurter Allgemeine Zeitung)!”

Többen: „Lesz idén is valami pályázat?”

Árnyékos oldal

Többen: „Tanár úr, miért változnak olyan gyakran a lektorok...?”

Zsófi és Eszter: „Ezt nem lehet kibírni! Minden nap két dolgozat, egyik napról a másikra komplett könyveket kell elolvasni, a tanárok nem veszik figyelembe, hogy mennyi délutáni programunk is van...!”

Szabolcs: „Én élvezem, de tetszik tudni, az a baj ezzel a kéttannyelvűvel, hogy egy könyvet sem tanulunk rendesen végig. Meg az, hogy olyan változó a terhelés. Elsőben agyon voltunk terhelve, mostanában viszont azt érzem, hogy kezdem felejteni a szavakat és a nyelvtant, mert nem tetszenek már minket gyerekként kezelni, s nem írunk már olyan gyakran pl. szódolgozatot.”

Többen: „Tanár úr szerint szeret minket a többi osztály?”

Többen: „Tudom, hogy akkor hiába volt minden, de én nem fogok németül érettségizni! Nekem mindenképpen közös írásbelit kell írnom biológiából és fizikából, s akkor ez a kötelező magyarral, matematikával, némettel, német történelemmel és német földrajzzal együtt pontosan hét tárgy...”

Folytathatnánk a felsorolást. De ízelítőül naposból is, árnyékosból is, elég talán ennyi. Úgy érzem – bár osztályfőnök még nem, csak tanár voltam náluk – a kéttannyelvűsök nem elveszett emberek. S minden szülési fájdalom ellenére: talán most már maga a kéttannyelvűség sem. Ez ugyanis olyasvalami, amiért már a Nyugat is irigyel minket. S ha megkérdeznék tőlem, joggal-e, a fentiekből azt hiszem már kiderült, hogy mit válaszolnék:

Természetesen igen.

GULYÁS RÓBERT

A felszabadító kommunikáció

Az első tanítási gyakorlat szemtől-szembe a tanulókkal fokozott izgalmat jelent a tanárjelöltnek, de a szakvezető tanár számára sem mentes az izgalomtól. Különösen érvényes ez olyankor, amikor a szakvezető maga is először érzi a feladat súlyát, először kell tanácsot adnia a jelöltnek. Igyekezzen a feszültséget oldani, minél több biztatást, dicséretet adni, ugyanakkor a felmerülő problémákat és a tapasztalatlanságból eredő hibákat olyan „csomagolásban” tálni, hogy az ne sértse a jelölt emberi méltóságát, sőt önbizalmat adjon, erősítse a hallgatóban azt az elszántságot, hogy a választott pályáján kíván maradni.

A fiatal tanárjelölt munkáját irányítani nem könnyű. Különösen akkor, ha olyan módszerek szerint kell dolgozni, mint amilyeneket a JATÉ hároméves angoltanár-képző szakján sajátítanak el a tanárjelöltek. Itt valami olyasmi történik, mely forradalmian új a több éves tapasztalattal rendelkező szakembernek is. A kommunikatív nyelvoktatás ugyanis azt a célt tűzi ki, hogy a tanár, mint egy ügyesen mozgó „outsider”, a háttérben maradjon, s nagyobb mozgás-, illetőleg szólásszabadságot adjon a tanulóknak.

Mit is jelent ez valójában? A megszokott, tanárközpontú órák számának csökkenését, szabad mozgást az osztályteremben, a tanulók egymás közötti kommunikációjának lehetőségét az adott idegen nyelven; folyamatosan irányított gyakoroltatásból szabad szituációteremtés megvalósítását. Az élet mindennapi helyzetei számos lehetőséget teremtenek a gondolatcseréhez. Mindez már viszonylag kis szókinccsel is megvalósítható, ha hagyjuk a gondolatokat szabadon áramlani, s nem ragaszkodunk mereven a nyelvhelyességi hibák azonnali kijavításához.

Egyszóval a tanulót tudatára ébreszjük annak, hogy képes a párbeszédre.

Egy kísérlet első szakasza lassan lezárul. A hároméves angoltanár-képző szak jelöltjei először próbáltak, illetve próbálnak dolgozni az elsajátott új módszerekkel. Az első tanítási tapasztalatok alapján meg kell azonban vallani, hogy helyzetük korántsem könnyű, hiszen egy már megcsontosodott tanítási módszert kell új alapokra helyezni. Ehhez először a tanuló „felszabadítása” szükséges. A tanulót óra alatt többször elmozdítjuk a helyéről, arra kérjük, hogy kis csoportokban alkosson véleményt egy élethelyzetről, tanuló párokban vitatkozzon, tanácsot adjon, döntsön valamilyen formában a felvetett problémákról. Ráadásul nem kísérjük szigorúan minden mozdulatát, nem igyekszünk minden kijelentését kontrollálni. Ez a szabadság nem azonos a rendbontó zűrzavarral, csupán teret ad a szerepjátszásnak és a fantázia szabad áramlásának.

A „felszabadító” kommunikáció öröme gyorsan érezhető, a gátlások feloldódnak, a gyengébb képességű vagy alacsonyabb tudásszinttel rendelkező tanulók is könnyen szóra bírhatók. A kommunikatív nyelvoktatásban igen nagy szerepe van a pármunkának